

Jakso 3: Nykykirjallisuus

Sanaselityksiä

uusimmat tuulet = uusimmat trendit, suuntauokset tai muoti-ilmiöt

opinnäytetyö = Iso kirjallinen tutkimus, joita tehdään muun muassa yliopistoissa. Moneen tutkintoon kuuluu pakollinen opinnäytetyö, esimerkiksi maisterin tutkielma.

keskittyä (1) = kiinnittää huomio, fokusoida, syventyä

pääasiassa = eniten, pääosin, ennen muuta

laajasti = paljon, runsaasti, kattavasti

laji = tässä: kirjallisuuden laji eli genre. Esimerkiksi runous, proosa, tietokirjallisuus ovat erilaisia kirjallisuuden lajeja.

näkökulma = fokus, perspektiivi, näkemys, asenne; suunta, josta jotakin asiaa tutkii tai katselee

oikeastaan = itse asiassa, periaatteessa

esikois-= ensimmäinen jotakin laatua, esimerkiksi esikoisteos on ensimmäinen kirjailijan julkaisema teos. Esikoinen: ensimmäinen lapsi

teos = tässä: kirja. Teos voi olla myös muunlainen taideteos, esimerkiksi maalaus tai veistos.

intertekstuaalinen viittaus = tekstienvälisyys; tekstissä viitataan johonkin toiseen tekstiin tai teksteihin

Intertekstuaalinen viittaus voi olla suora, jolloin mainitaan toinen teksti nimeltä, tai se voi olla epäsuora, jolloin tekstiin viitataan esimerkiksi kirjoittamalla samalla tyylillä kuin viitattava teksti. Intertekstuaalisia viittauksia voi olla myös elokuvissa, tv-sarjoissa, valokuvissa, sarjakuvissa jne. – monissa eri taiteen ja kulttuurin muodoissa.

perustua (1) = rakentua jonkin päälle, pohjautua. Esimerkiksi: *Palkka perustuu työn vaativuuteen.*

edellä mainittu = aiemmin kirjoitettu/sanottu; **mainita (5)**: sanoa lyhyesti jotakin

perinne = traditio, jokin tapa tai käsitys, joka periytyy sukupolvelta toiselle, yhdeltä sukupolvelta seuraavalle. Kaikilla kulttuureilla on omat perinteensä ja ne antavat tunteen siitä, että kuuluu johonkin ryhmään.

viite = viittaus, maininta, myös: vihje

runsaasti = paljon

menehtynyt = kuollut; **menehtyä (1)**: kuolla

kalevalamitta = vanha runomitta, jota on käytetty itämerensuomalaisissa kielissä, toiselta nimeltään nelipolvinen trokee.

Kalevalamitalla on omat, tarkat sääntönsä (voit lukea lisää säännöistä esimerkiksi [Kalevalaisen Runokielen Seuran sivuilla](#))

alkusointu = allitteraatio, tyylikeino, jossa peräkkäisissä sanoissa toistuu sama alkukirjain tai sama tavu.

Alkusointu on yleinen kalevalamitassa (*vaka vanha Väinämöinen*), mutta sitä käytetään myös esimerkiksi sanonnoissa (*vanhassa vara parempi*). Se toimii muistamisen apuna: runo tai sanonta on helpompi muistaa, kun peräkkäiset sanat alkavat samalla alkukirjaimella tai tavulla.

ikään kuin = tavallaan, aivan kuin

tuntea (1) yhteyttä = tunnistaa yhteys johonkuhun tai johonkin, kokea että on samanlainen kuin joku tai jokin

menettää (1) = joutua luopumaan jostakin; tässä: menettää lapsi = lapsi on kuollut

lohtu = lohutus, saada tukea tai apua omaan suruun; myötätunto

soveltaa (1) = käyttää jotakin omalla tavalla, toteuttaa käytännössä

ylipäättään = yleensäkin, useimmiten

eri tavoin = erilaisilla tavoilla, niin että käytetään erilaisia keinoja

kuuluisuus = kuuluisa ihminen, julkisuuden henkilö eli julkkis; joku, jonka kaikki tietävät

jännittävä = mielenkiintoinen, kiinnostava

kunkin = jokaisen (kukin = jokainen)

hahmo = henkilö, ihminen; tässä myös: ääriviiva, persoonallisuus

yhdistää (1) = liittää toisiinsa asioita, löytää suhteita asioiden välillä

seikkailu = jännittävä matka tai retki jonnekin, myös jännittävä tapahtuma

sovitus = versio, muunnelma, tulkinta

muun muassa = esimerkiksi, muitten ohella; tässä: muiden kirjojensa lisäksi

nahka = eläimen iho. Olla jonkun nahkoissa: kokea samat asiat kuin toinen, elää kuten toinen.

tarkoitettu = suunnattu, tässä: kenelle teos on kirjoitettu

saada irti = kokea hyväksi tai mielenkiintoiseksi. Tässä: vaikka kirja on suunnattu eli tarkoitettu lapsille ja nuorille, aikuisetkin voivat lukea sitä kiinnostuneina.

ulottuvuus = uusi näköala, uusi ominaisuus, vaikutus

kattavasti = laajasti; niin, että kaikki tulee otetuksi huomioon

ilmiö = tapahtuma, jotakin mitä tapahtuu tiettyinä hetkenä

ottaa (1) esille = esitellä, tässä myös: mainita, kertoa jostakin

yhdistellä (3) = liittää toisiinsa asioita, löytää suhteita asioiden välillä

Kanteletar = Kalevalan sisarteos, rinnakkaisteos. Elias Lönnrot kokosi myös Kantelettaren. Kanteletar ilmestyi vuonna 1840 ja myös siinä on kalevalamittaan kirjoitettuja kansanrunoja.

tosiaan = todellakin, tosi asiassa, oikeasti

loru = leikkisä runo, usein lasten leikeissä

hyödyntää (1) = käyttää hyödyksi, soveltaa, käyttää apuna

soinnutella (3) yhteen = runoilla, tuottaa alku- ja loppusointuja

soinnillisuus = alku- ja/tai loppusoinnillisuus; se, miten sanat sopivat runoissa toisiinsa

tarve-esine = tavara, jota käytetään jokapäiväisessä elämässä, jota tarvitaan normaaliin elämään, esimerkiksi kattila, paistinpannu, harja

sinänsä = itsessään, oikeastaan

leikitellä (3) kielellä = leikkiä kielen eri merkityksillä, esim. sanaleikit

lähtökohta = jonkin alku tai jonkin perusta

asetelma = asioiden muodostama kokonaisuus, tilanne

säe = runon osa, yleensä yksi runon rivi

marsalkka = korkea sotilasarvo, joka myönnetään sodassa jotain merkittävää tehneelle ihmiselle. Kuuluisin suomalainen marsalkka on Mannerheim.

vapaussota = sisällissota, kun saman maan ihmiset sotivat toisiaan vastaan. Suomessa oli vapaussota eli sisällissota vuonna 1918, valkoiset vastaan punaiset. Valkoiset olivat hallituksen puolella, punaiset sosialistien (yleensä työväen) puolella. Valkoiset voittivat sodan.

kapina = joukko ihmisiä ei ole tyytyväinen esimerkiksi hallitukseen ja yrittää ottaa itselleen vallan tai osoittaa voimakkaasti mieltään - joskus myös aseellisesti. Suomen sisällissotaa kutsutaan joskus punakapinaksi.

punakaarti = punaisten puolella sisällissodassa taistelleet sotilaat

porvari = oikeistolaista politiikkaa kannattava ihminen, ei sosialisti. Sisällissodassa porvarit olivat valkoisten puolella.

sisällissota = vapaussota

omistava luokka = rikas yhteiskuntaluokka; ihmiset, jotka omistavat esimerkiksi tehtaita tai isoja maatiloja.

raskassoutuinen = raskas, vaikea lukea. Kirjaimellisesti: raskas soutaa (veneestä).

kuvaus = esitys, selvitys jostakin asiasta

tarkemmin = yksityiskohtaisemmin, lähemmin, selvemmin

aihepiiri = aiheet ja teemat: mistä esimerkiksi kirja kertoo

monimuotoinen = monipuolinen, kattava, laaja-alainen; sisältää monia eri aineksia

sekoitus = sekoittamisen lopputulos; kun sekoitetaan esimerkiksi punaista ja keltaista, sekoitus on oranssia.

muoto = erilaisia muotoja on esimerkiksi pallo, kolmio, neliö. Tässä: erilaisia kirjallisuuden lajeja, erilaisia kirjallisuudessa esiintyviä ilmiöitä.

lähteä (1) jostakin = tässä: alkamispiste, josta asiaa aletaan tarkastella

pohjata (4) = perustua, rakentua jonkin päälle

todentuntuisesti = niin, että tuntuu todelta, oikealta; realistisesti

kerrostuma = yksi kerros jostakin; tässä: realismi on yksi kerros, yksi vaihe koko suomalaisen kirjallisuuden historiassa

painottua (1) = olla tärkeä, korostua

kokemus = aiempi tieto jostakin asiasta, se miten on kokenut asian

juonne = piirre, ominaisuus

tulla (3) tietoiseksi = havainnoida, tunnistaa

keino = tapa tai menetelmä tehdä jotain, tässä: tapa kirjoittaa

tekstuaalinen = kirjallisuudentutkimuksen termi. Teksti koostuu varsinaisen kirjoituksen lisäksi muistakin asioista, muun muassa lukijan tulkinnasta.

muodostua (1) = rakentua, syntyä, saada muoto tai hahmo

aiempi = jotain, mikä on tapahtunut menneisyydessä, ennen

muistuttaa (1) = tässä: olla samankaltainen, esim. samanlainen luonne tai samannäköinen

piirre = ominaisuus, luonne

yhteiskunnallinen = yhteiskuntaan liittyvä, yhteiskuntaa kuvaava. Yhteiskunta: valtio, yhteinen järjestelmä, jossa ihmiset asuvat ja toimivat.

voimakkaasti = paljon, merkittävästi

tulkita (5) = kertoa omasta näkökulmasta jonkin asian merkitys tai selitys

nykyperspektiivi = nykyhetken näkökulma, asiaa katsotaan tästä hetkestä

elämäkerta = teos, joka kertoo jonkun ihmisen elämästä. Elämäkerta voi kertoa joko ihmisen koko elämän syntymästä kuolemaan tai jonkin osan, ajanjakson ihmisen elämästä.

biofiktio = kirjallisuudentutkimuksen termi. Elämäkerta, joka ei kuvaa aina aivan totuudenmukaisesti tai realistisesti kohdettaan, vaan kirjailija on voinut tulkita itse tapahtumia.

ottaa (1) vapauksia = ei seurata tiukasti ohjeita, improvisoida

tosiasia = fakta, se mikä on totta nyt ja aina

hiukan = vähän, hieman

esitys = näytös, suoritus. Tässä: se, miten ja millä tyylillä kirja on kirjoitettu.

autofiktio = kirjallisuudentutkimuksen termi. Kirjailija kirjoittaa itsestään, mutta ei välttämättä aina totta. Lukija ei voi tietää, mikä on totta ja mikä kirjailijan itse keksimää.

matteja ja liisoja = perinteisiä suomalaisia ihmisiä. Juhani Ahon Rautatie-teoksessa (1884) päähenkilöt ovat nimeltään Matti ja Liisa.

pelkästään = ainoastaan, vain

korkeakirjallinen = kirjallisuus, joka pyrkii korkeaan taiteelliseen arvoon. Yleensä korkeakirjallisuuteen lasketaan monet klassikot (vaikkapa Joycen *Odyseus* tai Kilven *Alastalon salissa*), vastakohta on viihdekirjallisuus.

dystopia = synkkä ja pessimistinen tulevaisuudenkuvaus. Vastakohta on utopia, ihanneyhteiskunta.

mainita (5) = sanoa lyhyesti jotakin

arkinen = jokapäiväiseen elämään liittyvä, ei juhlava

silloinen = silloin olemassa ollut, jonakin aikana tapahtunut

nälänhätä = kun ruokaa ei ole tarpeeksi, tietty ajanjakso, jolloin ihmiset kärsivät ja heillä on jatkuvasti nälkä

hallinto = tässä: maan tai valtion johto; miten maata johdetaan

J.V. Snellman = merkittävä suomalainen kirjailija ja poliitikko 1800-luvulta. Snellman vaikutti myös paljon suomen kielen aseman parantumiseen Suomessa.

ratkaista (5) = selvittää, keksiä ratkaisu ongelmaan

tunnustuskirjallisuus = kirjallisuudentutkimuksen termi. Teos, jossa kirjoitetaan hyvin rohkeasti kirjailijan omasta elämästä, vaikkapa seksistä. **Tunnustaa (1)**: tässä: paljastaa, kertoa jokin (yleensä intiimi) asia.

uusperhe = perhe, jossa on lapsia edellisistä liitoista. Vanhempi tai vanhemmat ovat eronneet ja sitten löytäneet uuden puolison, jolla voi myös olla jo lapsia.

monimutkaisuus = vaikeus, hankaluus; ei helppo

kaikupohja = jokin, mihin verrata; saada tukea

suositella (3) = ehdottaa, kehottaa, neuvoa. Tässä: kehotan, neuvon lukemaan teoksen, koska se on hyvä.

Finlandia = Finlandia-palkinto. Joka vuosi jaettava kirjallisuuspalkinto, jonka voittanut kirjoittaja saa 30 000 euroa ja paljon näkyvyyttä.

koulukiusaaminen = koulussa tapahtuva kiusaaminen, fyysinen ja/tai henkinen. **Kiusata (4)**: olla ilkeä toiselle, haukkua, satuttaa fyysisesti (esim. lyödä).

alistaminen = saada joku tuntemaan itsensä alemmaksi, huonommaksi kuin toinen; lannistaminen, nujertaminen

henkilökohtainen = itseä koskeva, yksityinen, omakohtainen

kehitys = asioiden muuttuminen ajan myötä. Yleensä kehitys on positiivista.

ilmaston muuttuminen = ilmaston eli pitkäaikaisen sään muutos; maapallo lämpenee koko ajan, ihmisten osuus muutokseen on asia, josta puhutaan paljon

limittyä (1) = mennä limittäin eli osin toistensa päälle

lukuvinkki = mitä voisi lukea; **vinkki**: ohje tai neuvo

innostua (1) = olla kiinnostunut, kokea jokin asia hyväksi ja mielenkiintoiseksi

edetä (4) = liikkua eteenpäin, kehittyä

vuosisata = sadan vuoden jakso, esim. 1800-luku on yksi vuosisata

pienin episodein = pieninä osina, pieninä jaksoina

siten = niin, sillä tavoin

jatkumo = yhtenäinen kokonaisuus, joka jatkuu

välille = suhteessa, **väli** = kahden tai useamman asian ero, esim. *Helsingin ja Turun välillä on noin 150 kilometriä.*

©2023 Helsingin yliopisto

Kirjallisuuspodcast edistyneille suomen oppijoille, elokuu 2023, jonka tuottaja on Helsingin yliopisto, tekijät ovat Sari Päivärinne ja Saija Pyhäniemi sekä tunnusmusiikin säveltäjä on Lauri Piiparinen, on lisensoitu [Creative Commons Nimeä-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä](#). Materiaali on saatavilla osoitteessa kielibuusti.fi.